

Obilježja usvajanja hrvatskog jezika na morfološkoj razini

Celić, Leonarda

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:479293>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Leonarda Celić

**OBILJEŽJA USVAJANJA HRVATSKOG JEZIKA
NA MORFOLOŠKOJ RAZINI**

Završni rad

Zagreb, studeni 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Leonarda Celić

**OBILJEŽJA USVAJANJA HRVATSKOG JEZIKA
NA MORFOLOŠKOJ RAZINI**

Završni rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, studeni 2023.

Sadržaj

Sažetak

1. Uvod	1
2. O morfologiji	2
3. Usvajanje jezika	3
3.1. Usvajanje glasova	4
3.2. „Govor bebe“ ili „baby talk“	5
3.3. Usvajanje oblika riječi	6
3.4. Usvajanje rečenica	8
3.5. Usvajanje riječi	9
3.6. Razlika između spolova kao utjecaj na razvoj govora i jezika	11
4. Igre kao poticaj na usvajanje hrvatskog jezika	12
4.1. O igri	12
4.2. Didaktička igra.....	13
4.3. Jezična igra	14
4.3.1. Primjeri jezičnih igara	15
4.4. Razvoj jezičnih vještina kroz igru	16
5. Istraživanje	17
5.1. Opis uzorka i instrument istraživanja.....	17
5.2. Cilj i problemi istraživanja.....	18
5.3. Rezultati istraživanja i rasprava	18
6. Zaključak	26
Popis literature	27
Popis slika i priloga	28

SAŽETAK

Jezik je jedna od najvažnijih sastavnica života. On se ostvaruje u slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Svaka je od navedenih sastavnica zasebno važna te ako se neka od njih ne usvoji pravilno i na vrijeme dijete može kao posljedicu u budućnosti imati teže sporazumijevanje s okolinom ili određene poteškoće kada krene u školu. Sam jezik djeca usvajaju nesvjesno još prije rođenja te na temelju urođenih sposobnosti nakon rođenja. Svako usvajanje i učenje jezika prolazi prvo kroz predjezičnu fazu te zatim kroz jezičnu, a završava se oblikovanjem materinskog jezika. Kao pomoć pri usvajanju jezika djeteta tu su njegovi roditelji, ali i odgojitelji u vrtiću i vršnjaci. Zajedno s njima dijete na različite načine uči svoj prvi, odnosno materinski jezik, od najranije dobi. Jedan od djeci najzanimljivijih i najlakših načina učenja je učenje kroz igru što je u ovom radu detaljnije i prikazano. Osim igre, opisano je i provedeno istraživanje s djecom predškolske dobi u Dječjem vrtiću Remetinec čiji rezultati prikazuju kako su djeca u toj dobi razvila jezik i mogu li se pravilno sporazumjeti u skladu sa svojim razvojnim jezičnim obilježjima koja su dobno određena.

Ključne riječi: jezik, usvajanje jezika, predjezična faza, jezična faza, materinski jezik, igra

ABSTRACT

Language is one of the most important components of life. It is realized in listening, speaking, reading and writing. Each of the above-mentioned components is individually important and if one of them is not adopted properly and on time, the child may have difficulty communicating with the environment or certain difficulties when he starts school in the future. Language itself is acquired by children unconsciously even before birth and based on innate abilities after birth. Every acquisition and learning of a language goes first through a pre-language phase and then through language phase, ending with the formation of the mother tongue. His parents, as well as kindergarten teachers and peers, are there to help a child's language acquisition. Together with them, the child learns his first, or mother tongue, in different ways from an early age. One of the most interesting and easiest way of learning for children is learning through play, which is presented in more details in this paper. In addition to the play, research was also described and conducted with preschool children at Remetinec kindergarten the results of which show how children at that age developed language and whether they can communicate properly in accordance with their age-specific developmental language characteristics.

Key words: language, language acquisition, pre-language stage, language stage, mother tongue, play

1. Uvod

Jezik koji definiramo kao apstraktni sustav znakova služi nam kako bismo mogli komunicirati s drugima (Jelaska i dr. 2005; str. 11). Osim toga, služi nam za pisanje i slušanje te prenošenje svojega znanja drugima. On se, također, sastoji od dvije osnovne djelatnosti: primanje koje podrazumijeva slušanje i čitanje te proizvodnja koju čine govorenje i pisanje (Jelaska i dr. 2005; str. 12). Prvi jezik koji dijete uči naziva se materinski jezik i on se definira kao idiom koji dijete stječe u najranijem djetinjstvu bez svjesnog učenja i to najčešće od majke, po čemu je i dobio naziv. Što se tiče razvoja jezika kod djece on se najviše razvija tijekom predškole i ovisi o mnogočemu. Prvenstveno je tu važna okolina u kojoj dijete odrasta te poticaj roditelja na djetetovo učenje uz mnogo podrške i strpljenja. Osim njih, na pravilan razvoj jezika mogu utjecati i odgojitelji u vrtiću kroz različite aktivnosti ili pak različite igre pa čak i njegovi vršnjaci s kojima u vrtiću najčešće komunicira. Kao što je djetetov razvoj jezika povezan s navedenim tako ga povezujemo i s njegovim fizičkim, spoznajnim, osjećajnim, društvenim i komunikacijskim razvojem (Owens, 1986). Iz tog razloga je važno svaki od navedenih načina razvoja što više poticati kod djeteta. Autorice (Kuvač i Cvikić 2007; str. 42) navode kako dijete počinje govoriti s otprilike godinu dana i tada imenuje ono čime je okruženo, a to su članovi obitelji, životinje, igračke, hrana i slično. Kao što ne postoje dvije jednake odrasle osobe, tako ne postoje niti dva jednaka djeteta već je svatko od njih osoba za sebe u svakom pogledu, a u možda najvećoj mjeri, tokom rasta i razvoja. S obzirom da je u ovom radu riječ konkretno o jezičnom razvoju važno je znati da iako svako dijete mora biti sposobno naučiti materinski jezik, postoje i individualne razlike u vidu načina učenja tog jezika. Jedna od njih je učenje u različitim okolinama pod utjecajem govora roditelja i obitelji s kojom dijete živi (različito narječje, zavičajni govor, žargon ili naglasak). Na primjer, ako dijete odrasta u mjestu gdje se govori kajkavskim narječjem, ili pak čakavskim, teško je od njega očekivati da će se savršeno služiti štokavicom. Iako ta dva narječja (kajkavski i čakavski) nisu dio standardnog hrvatskog jezika već je to štokavski, ne smijemo gledati kao na pogrešku što se dijete koristi drugim dijalektom u svom govoru zato što ono ipak dolazi iz takve sredine i naviklo je na njega. Kroz ovaj rad biti će prikazan jezik, razvoj jezika na morfološkoj razini te obilježja i načini na koje dijete može samostalno razvijati i usvajati materinski jezik. Nadalje će se govoriti o igrama kao poticaju na usvajanje hrvatskog jezika, konkretno o didaktičkoj i jezičnoj igri. Na kraju će biti prikazano i opisano istraživanje provedeno u jednom dječjem vrtiću s djecom predškolske dobi na način da će svako dijete individualno odgovarati na postavljena pitanja.

2. O morfologiji

Morfologija je znanost koja se bavi oblicima riječi, odnosno ona je temeljni oblik gramatike koji proučava morfeme kao najmanje jezične jedinice s pridruženim značenjem te oblike određenih promjenjivih riječi. U govornom jeziku morfemi su sastavljeni od fonema (razlikovni glas) te u pisanom jeziku od grafema. Postoje dvije podjele morfema, podjela prema položaju i podjela prema ulozi (funkciji). Morfemi se prema položaju dijele na: prefiksalni, korijenski i sufiksalni, a prema ulozi (funkciji) na rječotvorni i oblikotvorni. Korijenski morfem sadrži osnovno značenje riječi, dok je prefiksalni morfem onaj koji stoji ispred njega. Osim toga, postoji i sufiksalni ili nulti morfem koji dolazi na kraju riječi. Na primjer, kada bi se riječ nebrojiv podijelila na morfeme to bi izgledalo ovako: ne (prefiksalni morfem) – broj (korijenski morfem) – iv (sufiksalni morfem). Prema ulozi ili funkciji morfemi se dijele na rječotvorne i oblikotvorne. To su morfemi koji služe za izvođenje novih riječi. Rječotvorni morfemi su oni koji se dodaju na osnovu, a njihovu funkciju posjeduju afiksi te se zbog toga razlikuju tri načina izvođenja riječi, odnosno tvorbe: prefiksalna, sufiksalna i prefiksarno - sufiksalna tvorba. Prefiksalna tvorba podrazumijeva način dodavanja prefiksa ispred riječi (neprijatelj, odspavati, napisati), sufiksalna tvorba je suprotna, odnosno sufiks se ne dodaje ispred riječi već iza nje (milostiv, učitelj, školski). Također postoji i zajednička tvorba koja se naziva prefiksarno – sufiksalna i ona nastaje dodavanjem prefiksa i sufiksa istodobno tvorbenoj osnovi (potkrovni, podnožje, primorje). Osim rječotvornih postoje i morfemi koji se nazivaju oblikotvorni. Kao što samo ime kaže takvi morfemi služe kako bi nastali novi oblici riječi. Njihovu funkciju imaju nastavak ili gramatički morfem, a dodaju se na oblikotvornu osnovu (sestr + a, sestr + e). Iako se u morfologiji najčešće spominju samo tri osnovna tvorbeni načina (prefiksalni, sufiksalni i prefiksarno – sufiksalni), postoji ih još nekoliko. To su: slaganje, srastanje i preobrazba ili konverzija. Slaganje je jedan od načina koji se sastoji od tri sastavnice, a to su punoznačna osnova, spojnik o i punoznačna riječ. Riječ koja nastaje spajanjem tih triju sastavnica naziva se složenicom. Na primjer, klor + vodik = klorovodik. Tvorbeni način koji se naziva srastanje podrazumijeva dobivanje riječi spajanjem bez spojnika o, a spajaju se osnova ili samostalna riječ te druga koja mora biti nužno riječ. Na primjer, u + mjesto = umjesto. Također još postoji i način preobrazbe ili konverzije u kojemu nova riječ nastaje kod prijelaza jedne vrste riječi u drugu. Primjer: lijepo (pridjev srednjeg roda) i lijepo (prilog).

3. Usvajanje jezika

Usvajanje jezika je proces koji uključuje različite sposobnosti, odnosno ovladavanje apstraktnim sustavom znakova, razvijanje motorike, percepcije i slušnih sposobnosti. Taj proces započinje u ranoj dobi i traje sve do jedanaeste, odnosno dvanaeste godine, a ne samo do polaska u školu kako se prije smatralo. Razdoblje kojim usvajanje jezika završava naziva se razdoblje jezične automatizacije. Na usvajanje jezika veliki utjecaj imaju roditelji, odgojitelji i vršnjaci te okruženost medijima (Aladrović Slovaček, 2019). U samom tom procesu dijete ima mnogo toga što mora naučiti kako bi se moglo pravilno sporazumjeti s drugima. Važno je znati kako izgovarati određene glasove, kako od njih oblikovati riječi te ih spajati s drugim riječima i tako dobivati rečenice. Osim toga, važno je također i da poznaje naglaske, intonaciju i ritam. U prošlosti su postojali poznati istraživači koji su, istražujući pitanje usvajanja jezika, razvili nekoliko teorija o samom usvajanju te ih podijelili na: iskustvene (empirističke), urođene (nativističke) i spoznajne (kognitivne) (Kovačević, 1996).

Bihevioristička teorija podrazumijeva teoriju u kojoj bihevioristi smatraju usvajanje jezika naučenim ponašanjem te ga uvjetuju stvaranjem veza između podražaja i odgovora. Osim toga, bihevioristi smatraju da djeca jezik uče po modelu, odnosno imitacijom odrasle osobe. Dijete sluša model i oponaša ono što je slušanjem percipiralo (Pavličević-Franić, 2005). Oponašanjem odraslih govornika, metodom pokušaja i pogrešaka, poticaja i ponavljanja, usvaja strukture jezika i napreduje u govornom razvoju.

Nativisti, konkretno Chomsky kao tvorac generativne gramatike, smatra da je usvajanje jezika zapravo usvajanje gramatike zato što se djeca rađaju s općim znanjem u obliku koji ima ljudski jezik. Osim toga, da bi se jezik mogao normalno razvijati potrebno je djecu izložiti jeziku okoline te tako poticati njihovu umnu gramatiku.

Kognitivistička teorija dolazi od J. Piageta koji je rekao da „spoznaja omogućuje općenito učenje, pa tako i učenje jezika“. Prema Piagetu, postoje dobro definirane faze razvoja koje se po njemu dijele na: senzomotoričko razdoblje (od rođenja do 2. godine), predoperacijsko razdoblje (od 2. do 7. godine), fazu konkretnih operacija (od 7. do 11. godine) i fazu formalnih operacija (od adolescencije te tijekom odraslosti).

3.1. Usvajanje glasova

Govor je jedan od glavnih vještina čovjeka. Pravilnim razvojem govora postiže se bolje razumijevanje okoline te mogućnost pravilnog razmjenjivanja informacija i održavanja odnosa s drugim ljudima. Kako bi dijete uopće usvojilo sposobnost govora potrebno je prvenstveno usvojiti i naučiti glasove kao osnovu samoga govora. Usvajanjem glasova dijete dobiva mogućnost stvaranja riječi, a samim time i oblikovanja rečenica. U hrvatskom jeziku postoji trideset glasova, a osnovna podjela je na samoglasnike (otvornike ili vokale) i suglasnike (zatvornike ili konsonante). Iako postoje određeni dobni okviri u kojima bi djeca trebala pravilno moći i znati izgovarati glasove (Slika 1), važno je znati da je svako dijete individualno i da ti okviri ne mogu biti fiksni.

1 – 2 godine	2 – 3 godine	3,5 – 4,5 godine	4,5 – 5 godina
	I, U		
	M	C, Z, S	
A, O, E	V, F	L,	Č, Ć, DŽ, Đ,
P, B	N, T, D	IJ, Š, Ž	R
	NJ, J		
	K, G, H		

Slika 1. Pojava ispravnog izgovora glasova u godinama (Posokhova 2005)

Međutim, neovisno o tome s koliko godina će dijete razviti koji glas, do 5. ili 6. godine bi svakako trebalo usvojiti izgovor svih glasova. Naravno, ako kod djeteta ne postoji neka vrsta poremećaja u razvoju. Svako dijete će prvenstveno usvajati samoglasnike i suglasnike, a zatim i ostale glasove. Povezana s time je i fonsko-fonemska faza. Po autorici (Aladrović Slovaček, 2019) to je razdoblje u kojem dijete ovladava fonemima (glasovima) svoga materinskoga jezika i obilježava ju produkcija glasova kod djeteta iz njegove stalne okoline. Prvi glasovi djeteta izgovorno su nejasni i akustički neodređeni, no tokom godina dijete se sve više približava ispravnom izgovoru glasova. Prvi glasovi koji se pojavljuju su oni jednostavniji za izgovor, a nakon njih dolaze glasovi za koje je potrebno više energije i više pokreta govornih organa. Dijete u dobi od 2 godine započinje s tom fazom te zbog nerazumijevanja mijenja neke riječi te stvara svoj jezik kojim se sporazumijeva s okolinom. Osim toga, zbog nerazumijevanja neke riječi udvostručuje. Na primjer, vau-vau (pas) ili pa-pa (odlazak, pozdrav). U trećoj godini života djeca bi trebala moći pravilno izgovarati sve samoglasnike i do deset suglasnika (Posokhova, 2005). Oni glasovi koji do tada još nisu

uspješno usvojeni prilikom govora će biti maknuti, zamijenjeni drugim poznatim glasom ili pogrešno izgovoreni, što se naziva distorzija.

Zaključno, kao i na sve u životu djeteta veliki utjecaj imaju okolina u kojoj dijete boravi i roditelji kao uzori. Iako je svako dijete drugačije, preduvjet za usvajanje glasova im je jednak, a to su vrlo dobro razvijene vještine govorenja i slušanja.

3.2. „Govor bebe“ ili „baby talk“

„Govor bebe“ ili „baby talk“ može biti definiran na dva načina. Kao svjesno izmijenjen govor koji koriste odrasli u razgovoru s malom djecom ili kao nesavršen govor, odnosno fonetski modificirani oblici koje koriste djeca tko učenja govorenja. On se očituje u posebnom rječniku, na primjer *zeko* (*zec*), *papati* (*jesti*), *pajkiti* (*spavati*), *medo* (*medvjed*). Njih koriste odrasli tokom razgovora s djecom, ali i djeca koja se tek uče govoriti. (Prebeg Vilke, 1991) navodi određene odlike „govora bebe“ koji se odnose na dijete, ali i na odraslu osobu:

1. *Drugačija upotreba zamjenica*: prilikom govora malom djetetu roditelj će često koristiti treće lice jednine iz razloga što na početku i djeca sama o sebi govore u trećem licu nazivajući se imenom
2. *Veća visina glasa*: obzirom da većina djece ima visoke glasove, roditelji im se oponašanjem nastoje približiti
3. *Velika intonacija*: nastojanje odrasle osobe da visokom intonacijom budu što razumljiviji djetetu
4. *Kraće rečenice*: odrasla osoba se trudi govoriti u kraćim rečenicama kako bi dijete to moglo razumjeti, dok dijete počinje s holofrazom te dolazi do dužih rečenica
5. *Manje zavisnih rečenica*: kod djece se takvo stanje mijenja, dok je kod odraslih nepromjenjivo. Kada dijete počne koristiti zavisne rečenice u svom govoru tada će biti vidljivo da je njegov govor, odnosno jezični razvoj, u napretku.
6. Manje korištenje glagola i pridjeva
7. Više upitnih i zapovjednih oblika
8. Razgovjetniji govor
9. Više ponavljanja

Prvih pet karakteristika odnosi se na upotrebu „govora bebe“ i kod djece i kod odraslih, dok se karakteristika pod brojem šest odnosi samo na djecu, a sedam, osam i devet samo na odrasle. „Govor bebe“ sastoji se od riječi koje se inače koriste prilikom govora s djecom.

Hipokoristici, odnosno riječi „od milja“ (na primjer zeko), *deminutivi ili umanjenice* (ručica, loptica) i *onomatopeja* (hop, buć). Također, postoje dvije vrste takvog govora: *sredinski i obiteljski*. Sredinski govor se sastoji od riječi jedne govorne zajednice koje se koriste u generacijama govornika tog jezika. Zato što „govor bebe“ pripada rječniku samo jednog jezika, odrasli u razgovoru s djecom koriste iste ili slične riječi. Obiteljski govor podrazumijeva riječi koje odrasla osoba iz obitelji koristi u razgovoru s djecom. Neke od njih mogu biti smišljene i od strane djeteta. Te se riječi najčešće zadržavaju u obiteljima s više djece te ih, nakon što starije dijete završi svoj govorni razvoj, počinje koristiti mlađe dijete tokom iste faze govornog razvoja.

Ovakav govor može postojati još u srednjoj dobi, između 4. i 5. godine, ali se učenjem i rastom smanjuje te djeca nakon 5. godine ovladavaju svim glasovima.

3.3. Usvajanje oblika riječi

Usvajanje oblika riječi, odnosno morfologija, je dio gramatike koji proučava najmanje jezične jedinice pridruženog značenja (morfeme) i oblike pojedinih promjenjivih riječi. U morfologiji se proučavaju i gramatičke kategorije oblika riječi te načini njihovog izražavanja. Na primjer, kod imenskih riječi rod, broj i padež, a kod glagolskih riječi vrijeme, način, lice i vid. Usvajanje morfologije za djecu je jedan od zahtjevnijih zadataka. Olakšati im se može duljom i ranijom izloženosti jeziku te duljim sustavnim poučavanjem. Osim toga, morfologija, odnosno morfološki razvoj, može se podijeliti u tri stupnja (Jelaska, 2005): usvajanje pojedinačnih riječi, preširoka uporaba pravila i ovladavanje iznimkama od općih pravila.

Pojedina istraživanja su pokazala da se od riječi glagoli javljaju u više drugačijih oblika kod djece te da su češći od imenica. Autorica (Kovačević, 1996) navodi da djeca u svom govoru prvenstveno koriste glagole u 3. licu jednine zato što im je on najdostupniji, a s vremenom prednost preuzima 1. lice jednine. To se događa kada dijete o sebi počne govoriti u prvom licu (ja hoću, ja mogu, ja moram). Što se tiče tijeka usvajanja vrsta riječi kod djece najveći udio imaju imenice, pogotovo u dobi od 2 godine života. No, kako djeca rastu i počinju koristiti i druge vrste riječi tako se korištenje imenica u rječniku smanjuje. Osim navedenih imenica i glagola koje djeca u svom rječniku prvenstveno koriste, tu su još i pridjevi, prilozni, veznici, zamjenice i brojevi. Navedene riječi mogu se učiti spontano, ali kod djece se ono može odvijati i kroz pjesmice, priče ili brojalice. S obzirom da su djeca u velikoj mjeri zainteresirana za priče, često dolazi do ponavljanja određenih njezinih dijelova iako možda ne znaju u potpunosti njezino značenje. Što se tiče pjesmica, one su također važan dio

razvoja dječjeg rječnika zbog same melodioznosti koju u sebi sadrže (Kuvač Cvikić, 2002). Ipak, morfologija nisu samo vrste riječi. Ona uključuje i deklinaciju, konjugaciju, komparaciju, morfeme i tvorbu riječi. Sklonidba ili deklinacija podrazumijeva mijenjanje riječi po padežima, konkretno imenica. One se mijenjaju u sva tri roda te u jednini i množini. Djeca padeže usvajaju na način da prvo koriste jedan oblik za sve, uglavnom se tu radi o nominativu, a nakon njega dolazi akuzativ zbog važnosti u odnosu subjekta i objekta. Ostali padeži usvajaju se postepeno. Usvajanje deklinacije ne ovisi samo o tome koliko pojedinih riječi je dijete usvojilo već i o upotrebi sročnosti između riječi, na primjer pridjeva i imenice ili subjekta i glagola. Konjugacijom djeca uče glagole, odnosno njihovo mijenjanje po licima. Prvi glagolski oblici se najčešće pojavljuju u 3. licu jednine prezenta te imperativu ili infinitivu. Ono što utječe na odabir oblika glagola su riječi koje dijete čuje u govoru odraslih te činjenica da je za glagolski oblik u 3. licu jednine potreban samo jednostavan morfem. Što se tiče imperativa, dokazano je da djeca sve oblike uključujući i prezent, najčešće tvore po imperativnoj osnovi. Na primjer, dijete neće reći ja ću doći već ja ću doći ili mama će brisati, odnosno mama će brišiti. Stupnjevanje ili komparacija je promjena koja dolazi uspoređivanjem na osnovi zajedničke osobine. Postoje tri stupnja: pozitiv, komparativ i superlativ. Od vrsta riječi, stupnjevati se mogu samo pridjevi. Kako bi djeca mogla usvojiti komparaciju prvo moraju naučiti pridjeve, a zatim svaki taj pridjev promijeniti dodajući mu prefiks ili sufiks ovisno o potrebi kako bi dobili komparativ i superlativ. Najčešća pogreška koju djeca rade pri tvorbi komparativa i superlativa događa se s pridjevima kod kojih je potrebno provesti određenu glasovnu promjenu. Primjerice, za pridjev *jak* komparativ je *jači*, a superlativ *najjači* zato što je došlo do glasovne promjene jotacije. No, s obzirom da djeca u mlađoj dobi još ne znaju prepoznati i upotrijebiti glasovne promjene, reći će da je komparativ pridjeva *jak*, *jaki*, a superlativ *najjakiji* (Moj tata je najjakiji). Tvorba riječi definirana je kao proces mijenjanja riječi ili pak stvaranje novih leksema. Za stvaranje novih riječi potrebno je imati određeno polazište, a ono se naziva *osnovna riječ* ili *osnovica*. Na navedenu osnovicu dodaje se još jedan zajednički dio koji se naziva *tvorbena osnova* i tako se spajanjem dobiva nova riječ, odnosno *tvorenica* (Primjer: mlad- osnovna riječ, mlad ost – tvorbena osnova, mladost – tvorenica).

Po autoricama J. Kuvač i L. Cvikić djeca bi kao pomoć u opisivanju leksičkoga razvoja i predviđanju puta usvajanja novih paradigmi trebala imati sastavljen hrvatski rječnik. Osim toga, kako bi uspješno usvojili sklonidbu djeca samostalno pronalaze načine kako da to učine na što jednostavniji način. Takav način se naziva dječja gramatika, a nju obilježavaju:

pojednostavljivanje, primjena pravila na riječi na koje se ono ne odnosi te odstupanje od gramatičkih pravila.

Kao zaključak, djeca od najranije dobi počinju usvajati morfologiju i to čine sve do osnovne škole, odnosno dvanaeste godine kada se smatra da je u potpunosti usvojena.

3.4. Usvajanje rečenica

Rečenica je jedinica kojom se prenosi potpuna obavijest, odnosno temeljna jedinica komunikacije. Kako bi se nešto moglo nazvati rečenicom potrebna je najmanje jedna riječ. Svaka rečenica započinje velikim početnim slovom, a završava pravopisnim znakom (točka, upitnik, uskličnik). S obzirom da je bez rečenica komunikacija nemoguća, važno je da ih djeca odmah nauče i usvoje kako ne bi imali problema prilikom komuniciranja s okolinom. Usvajanje rečenica kod djece prolazi kroz dvije faze:

- prva faza: započinje sa godinu i pol dana i tada su to rečenice sa dvije, maksimalno tri riječi
- druga faza: započinje sa dvije godine i tada rečenice počinju dobivati još riječi različito kombiniranih

Svako dijete rečenice usvaja svojim tempom, odnosno neko dijete to čini kasnije neko ranije. Ipak, kod većine djece je to između godine i pol i dvije godine kada im se rječnik sastoji od najmanje 50 riječi. S obzirom da se govori o procesu usvajanja rečenica, normalno je da djeca odstupaju od pravilnih rečenica izostavljajući neke njezine dijelove. Osim mogućih odstupanja djeca u ranoj dobi također počinju koristiti rečenice koje započinju sa česticom *ne* ili upitnim riječima, iako su one za usvajanje kompliciranije. Na samom početku, kada djeca tek počinju govoriti, njihove se rečenice sastoje samo od jedne riječi koja njima ima značenje. Najčešće su to „mama“ ili „tata“, odnosno osobe s kojima provodi najviše vremena. Autor (McNeill, 1970) navodi da su u djetetovom najranijem govoru prisutni i osnovni gramatički odnosi (subjekt, predikat, objekt).

Razvoj sintakse dijeli se u četiri stupnja (Jelaska, 2005):

1. upotreba holofraza, odnosno jednočlanih iskaza u razdoblju od 1 do 1.5 godine
2. u razdoblju od 1.5 do 2 godine pojavljuju se rečenice od dva člana, odnosno dvije riječi
3. od 2 do 2.5 godine pojavljuju se složenije gramatičke strukture bez kompletnog sintaktičkog ustroja koje se nazivaju telegrafskim govorom
4. upotreba gramatičkih riječi sa 2.5 godine

Kako dijete raste tako raste i broj naučenih riječi te tako rečenice postaju smislenije i korištenjem više članova razumljivije. Na primjer, djeca između 5. i 6. godine imaju razvijen rječnik za sastaviti jednostavnu rečenicu od šest riječi. Tek nakon 7. godine, odnosno u nižim razredima osnovne škole, se javljaju rečenice složenijega tipa.

3.5. Usvajanje riječi

U ranom djetinjstvu djeca imaju intenzivan jezični razvoj. On se sastoji od predgovorne (predjezične) i govorne (jezične) faze. Navedene faze mogu se okvirno vremenski odrediti, ali ne i točno, zato što je svako dijete individualnih sposobnosti i mogućnosti te može imati i određenih odstupanja tijekom navedenih faza. Predjezična faza je faza koja se definira kao jednogodišnje fonosko razdoblje čija su obilježja spontano glasanje te artikuliranje glasova primjerenih jezičnome sustavu materinskog jezika. Započinje već rođenjem i traje do otprilike prve godine života djeteta. Navedena faza dijeli se na četiri vremenski kraća razdoblja: *predgovorno ili perlokutinaro, razdoblje komunikativnoga glasanja, vokalizacija i faza brbljanja*. Prvo razdoblje, odnosno predgovorno, traje od rođenja pa do 2. mjeseca života djeteta i obilježeno je glasanjem u obliku plača. Razdoblje komunikativnoga glasanja proteže se između 2. i 5. mjeseca života i smatra se fazom gukanja. Vokalizacija kao treće razdoblje traje od 5. do 8. mjeseca života i obilježava ga razvoj vokalnog sustava i vokalnih igara. Posljednje, odnosno četvrto razdoblje, naziva se faza brbljanja. Ono traje od 8. mjeseca do prve godine života djeteta i obilježeno je slogovnim glasanjem u kojem dijete ponavlja otvornike i zatvornike u interakciji sa sugovornikom. Tokom treće i četvrte faze, odnosno vokalizacije i faze brbljanja, dolazi do oblikovanja glasovnog sustava. Što se tiče usvajanja samoglasnika, prvo se usvajaju prednji i srednji samoglasnici (a, e, i), dok se stražnji (o, u) usvajaju nešto kasnije. Kod suglasnika se prvo usvajaju stražnji (b, d, g, k, m, p, t), a zatim prednji suglasnici. Druga faza, takozvana govorna ili jezična faza, započinje pojavom prve riječi (između 10. i 15. mjeseca života). Ricks (1972) prve riječi dijeli u dvije skupine. U prvoj skupini su „dada-riječi“, odnosno riječi koje su uklopljene u gukanje i dijete kada ih čuje od odraslih ih imitira. Najčešće su to riječi „mama“ ili „dada“. Druga skupina su riječi koje se koriste uz ove, ali imaju i neke razlike. One su nazvane „riječi-nazivi“, a od „dada-riječi“ se razlikuju po tome što one nisu uklopljene u gukanje, odnose se samo na kontekst u kojemu je prisutno ono što riječ prikazuje te se dijete njome koristi samo kod povezanosti s tim predmetom ili događajem. Kada se „riječ-naziv“ djetetu ponovi, ono ga neće mijenjati već će ga koristiti za druge predmete. Osim toga, razlikuju se i u tome što su „dada-riječi“ imitirane, a „riječi-nazivi“

imitaciju potiču. Usvajanje novih riječi i rast rječnika u početku se razvija jako sporo. Između 12. i 18. mjeseca dijete najprije usvaja jednosložne i dvosložne riječi, na primjer papa (gladan sam) ili kuku (gdje si se sakrio?). Nakon 18. mjeseca dijete polako počinje usvajati sve vrste riječi. Prvenstveno su to imenice i glagoli te pridjevi, a zatim zamjenice, brojevi i prilozi. Nakon prve izgovorene riječi dijete svaki mjesec usvoji još 8 do 11 novih riječi. Na slici 2 prikazano je koliko riječi zapravo dijete ima u svom rječniku po broju mjeseci.

Dob u mjesecima	Broj riječi
12	9
14	25
16	57
18	114
20	212
22	345
24	574

Slika 2. Broj riječi u odnosu na dob u mjesecima

Svaki rječnik može biti pasivni i aktivni. Pasivni rječnik je definiran kao broj riječi čija značenja su djeci poznata, dok je aktivni rječnik definiran kao rječnik kojim se sada koristi. Bio pasivni ili aktivni, rječnik se stalno sve više razvija, a do toga dolazi kada dijete poznatu riječ počne koristiti u različitim novim kontekstima. Jednom riječju se to naziva konverzacija. Osim konverzacijom, rječnik dobiva na razvitku i derivacijom, odnosno postupkom dodavanja istog nastavka na novu riječ želeći dobiti drugo značenje te spajanjem dviju riječi s ciljem dobivanja nove riječi drugog značenja (nos + rog = nosorog). Prilikom usvajanja rječnika dijete počinje usvajati i jezični znak. Po autoru (Saussure, 2000) jezični znak je jedna od jezičnih dvojnosti koja se sastoji od označenoga i označitelja. Kasnije se za ta dva pojma koriste nazivi izraz i sadržaj. Njegova struktura podrazumijeva odnos između navedenog izraza i sadržaja koji nije uvijek jednostavan. Može se dogoditi da jednostavan sadržaj ne bude pridružen jednom izrazu, ali to se može promijeniti. Za razliku od odraslih prilikom usvajanja jezičnog znaka djeca u ranom razdoblju mogu imati drugačije oblikovan jezični znak. Ona mogu imati slabo usvojen izraz, ali im je zato sadržaj u potpunosti usvojen. Može biti i obrnuto, odnosno izraz usvojen u potpunosti, a sadržaj neusvojen ili pak djelomično. Tokom leksičkog razvoja dolazi i do pojave neologizama koji djeci pomažu da stvaraju nove riječi i na taj način popunjavaju praznine svoga iskaza te da povezuju riječ koju ne razumiju s onom poznatom. Ti neologizmi nastaju iz nekoliko razloga: pragmatične

jezične funkcije, slijeda psihičkog i jezičnog razvitka te radi afektivnosti dječjeg izričaja (Aladrović Slovaček, 2019).

3.6. Razlika između spolova kao utjecaj na razvoj govora i jezika

Kod dječaka i djevojčica ima podjednak broj sličnosti i razlika kada je riječ o razvoju govora i jezika. Iako tokom prvih pet godina života razlike nisu toliko vidljive, dječaci usvajanju pristupaju na drugačiji način od djevojčica. U svrhu utvrđivanja sličnosti i razlika između spolova, kada je riječ o razvoju govora i jezika, provodila su se brojna istraživanja. Jedno od njih bilo je utvrditi koliko se dječaci razlikuju, odnosno koliko su slični djevojčicama kada se govori o stilovima jezičnog razvoja. Rezultati su pokazali da, u odnosu na dječake, djevojčice u razgovoru više koriste imenice te stoga imaju i bogatiji rječnik, a također ih se i bolje razumije kada govore. Iako je istraživanje pokazalo tako, u ovom slučaju će se razlike s vremenom izjednačiti kod oba spola. Bitno je znati da na razvoj govora i jezika ne utječu samo ponašanje djece i učenje već i roditelji koji imaju veliku ulogu u tom procesu putem odgoja. Iz tog razloga je provedeno još jedno istraživanje, ali ovoga puta na roditeljima kroz razgovor s vlastitom djecom dobi od 2 do 3 godine. Ono je pokazalo da roditelji ne vode razgovor na isti način sa djevojčicama i sa dječacima. U razgovoru sa djevojčicama roditelji govor više usmjeravaju na djevojčicu te joj se obraćaju kompliciranijim i dužim rečenicama, dok sa dječacima općenito manje razgovaraju. Razgovor sa dječacima se najčešće vodi tokom igre. Tada roditelji s dječacima ne razgovaraju o nečemu što se događa općenito već samo o igri, odnosno o onome što se događa u tom trenutku. Razgovor vođen na takav način za dijete nije dobar zato što mu se jezik ne razvija dovoljno, odnosno nije dovoljno složen i više je ekspresivnog stila, što znači da se opisuje trenutna radnja s velikim naglaskom na interakciju, a malim na imenovanju. Također, u razgovoru s djevojčicama izvan igre roditelji će koristiti složeniji jezik kojim će one usvajati mnogo novih riječi te na taj način utjecati na razvoj govora. Osim roditelja djetetu je za pravilan razvoj govora i učenja jezika bitna i igra. Ona se često razlikuje ovisno o spolu. Poznato je da se djevojčice najčešće vole igrati bebama ili lutkama s kojima kroz igru razgovaraju i tako slaganjem rečenica upotrebljavaju jezik na većoj razini. Što se tiče dječaka oni se najčešće igraju prijevoznim sredstvima te kroz takvu igru koriste ekspresivni jezični stil. Iako prilikom igre često dolazi do podjele na „ženske“ i „muške“ igračke, svejedno je važno da oba spola na raspolaganju imaju sve igračke.

Kroz navedena istraživanja može se zaključiti da se djeca mnogo razlikuju po pitanju spola kada je riječ o usvajanju jezika i jezičnih vještina, što se posebice ističe u igri i interakciji roditelja s djecom.

4. Igre kao poticaj na usvajanje hrvatskog jezika

4.1. O igri

Igra je sastavni dio života svakog čovjeka. Jedna od odlika čovjeka jest da je on *homo ludens*, odnosno biće koje se igra. Kod djece je igra primarni način na koji uče o sebi i svojoj okolini te im je stoga bitan dio odrastanja i pomoć pri formiranju osobnosti. Postoje tri vrste igara koje djeca provode, odnosno razvrstavaju se u tri kategorije:

- Funkcionalna igra
- Simbolička igra
- Igre s pravilima

Funkcionalna igra je igra funkcijama koje u djeteta sazrijevaju, a to su motoričke, osjetne i perceptivne funkcije. Duran (1995; str. 14) navodi tvrdnju Piageta da „funkcionalna igra, kao i senzomotorička inteligencija, nastaje u dodiru djeteta s fizičkom okolinom“. Simboličku igru Vygotski i drugi ruski autori proučavaju i pod nazivom „igra uloga“. Pod tim nazivom smatraju da dijete uzima ulogu odraslog već u ranoj dobi, odnosno priprema se za nju te prikazuje djelatnost odraslih modelirajući njihove ciljeve i pravila. Igre s pravilima najčešće se javljaju u razdoblju od 7. do 11. godine i prisutne su cijeloga života. One podrazumijevaju igre s različitim kombinacijama u kojima se natječu pojedinci te su regulirane pravilima uzetim od starijih ili privremenim sporazumom. Ta pravila mogu biti vrlo jednostavna, ali i vrlo komplicirana što od djece zahtjeva visok stupanj intelektualne razvijenosti.

Dijete od najranije dobi provodi mnogo vremena u igri kako bi zadovoljilo svoje potrebe za učenjem novih stvari kroz različite materijale ili istraživanja. U ranom djetinjstvu, točnije do tri godine, djetetu je za igru potreban partner, odnosno osoba koja će mu biti model, ali i sudionik u toj igri. Kako dijete raste tako i njegova igra postaje samostalnija i model mu više nije potreban. Pojam igra pojavljuje se i u drugim znanostima, konkretno u razvojnoj psihologiji koja ju definira kao potrebu za aktivnošću od strane djeteta koja u njemu pobuđuje osjećaj ugone i sreće. Osim toga, igra služi i kao pomoć u razvijanju različitih vještina (govornih, motoričkih, socio-emocionalnih i kognitivnih). Svaka od navedenih važna je za djetetov razvoj te je bitno poticati ih na različite načine, ali i djeci zanimljive. Govorne vještine podrazumijevaju razvoj govora, odnosno jezični razvoj. Kako bi se govor

pravilno razvijao prvenstveno je važno djeci na pravilan način pričati i s njima razgovarati zato što međusobni dijalog služi kao poticaj za razvoj mozga, ali potiče i razvojne vještine. Osim toga, govorne vještine pravilno se razvijaju i kroz različite aktivnosti i igre, najčešće provedene u vrtiću, a to mogu biti različite brojalice ili recitacije. Što se tiče igara pogodnih za razvoj govora, to mogu biti Pokvareni telefon ili Priča iz vrećice, igra u kojoj djeca iz vrećice izvlače različite predmete i pomoću njih pričaju priču. Motoričke vještine podrazumijevaju razvoj fine i grube motorike, odnosno igranje igara koje u sebi sadrže skakanje, trčanje, penjanje, bacanje i slične aktivnosti. To mogu biti igra Školice, Graničar ili pak različiti sportovi. Što se tiče socio-emocionalnih vještina one podrazumijevaju razvoj vještina kao što su poštivanje pravila u igri, čekanje na red, suradnja te razvoj empatije, samopouzdanja i odgovornosti. Najpoznatija igra kojom se navedene vještine mogu razvijati je Čovječe, ne ljuti se. Tokom te igre djeca se uče poštivati pravila igre te čekati svoj red. Osim navedenih, za djecu je važan i razvitak, odnosno jačanje kognitivnih vještina. Kako bi ih se što više jačalo važno je s djecom provoditi igre kojima će poticati maštu te razvijati kreativnost i pamćenje. Na kraju, osim u ovom poglavlju navedenih igara (funkcionalna igra, simbolička igra i igra s pravilima) postoje još i didaktičke i jezične igre, no o njima više u sljedećim poglavljima.

4.2. Didaktička igra

Didaktička igra definira se kao „sustavan i metodički vođen proces tijekom kojega se uči igrajući se“ (Pavličević-Franić, 2011). Ono glavno što obilježava didaktičke igre je učenje stjecanjem iskustva. Iako postoji više vrsta didaktičkih igara, svaka od njih ima iste zadaće. Na njima je prvenstveno da razvijaju pozitivne osobine ličnosti kod djece, a zatim i da pomažu u donošenju odluka, rješavanju problema te da mogu samostalno usvojiti pravila i sadržaj same igre. Osim navedenog, didaktičke igre služe i kao veća motivacija, potiču na zajedništvo i pravednost te učenje čine zanimljivijim i uspješnijim. Neke od igara često u sebi sadrže i neki oblik natjecanja te s time povećavaju motivaciju za učenjem kod djece. Kako bi to učenje bilo što uspješnije, odnosno kako bi primjena didaktičkih igara bila učinkovita, važno je prvenstveno definirati cilj koji tom igrom želimo postići, a nakon toga odabrati određenu igru ovisno o cilju te utvrditi njezina pravila. Tokom igre djeci je važno davati povratne informacije o tome kako sudjeluju u njoj te jesu li dobri timski igrači ako se radi o takvoj igri. Osim davanja povratnih informacija važno je i uputiti pohvalu za njihov trud i zalaganje u igri što će djecu potaknuti da se nastave i dalje truditi te ih također

motivirati za daljnje učenje. Svaka didaktička igra sastoji se od sadržaja (zadatka), cilja, pravila igre i samostalnog rješavanja zadatka od strane djece (Aladrović Slovaček, 2018). Obzirom da se one ubrajaju u igre s pravilima, dijele se na:

- Igre mašte
- Igre realnosti
- Igre šanse
- Igre sposobnosti

Duran (1995) kako je navedeno u radu Aladrović Slovaček (2018) objašnjava kako navedene igre spajanjem dovode do nastanka jezičnih igara. *Igre mašte* važan su dio života djeteta zato što se maštati može o mnogočemu te im omogućuju veliki raspon mogućnosti. Na taj način djeca izražavaju svoju osobnost, razvijaju svoje sposobnosti te uče o stvarima i ljudima iz neposredne okoline. Jedna od najčešćih igara mašte je Igra svijeta. U njoj se koriste figurice koje služe za predstavljanje svijeta oko nas, primjerice ljudi, životinja ili pak različitih predmeta korištenih u svakodnevici. Pomoću njih dijete može graditi svijet na svoj način uključujući i maštu. Za dječje učenje su također važne *igre realnosti*, posebice za djecu predškolske dobi. One uključuju igre koje prikazuju situacije iz života na dječji način. Na primjer, igra u kojoj dvoje djece prikazuju roditelje onako kako ih vide kod kuće i oponašaju situacije u kojima se oni svakodnevno nalaze. *Igre šanse* podrazumijevaju one igre koje se zasnivaju na sreći igrača kako će proći u igri, odnosno na koji način će stići do cilja. Od navedenih igara igre šanse su za djecu najbolje zato što u njima svako dijete ima jednaku šansu za postići dobar rezultat te samim time ne dolazi do osjećaja manje vrijednosti. Najpoznatija takva igra je Čovječe, ne ljuti se. Posljednja vrsta didaktičkih igara su *igre sposobnosti*. Kao što samo ime kaže za ovakve igre je važna sposobnost djeteta, odnosno igrača, kako bi u njoj mogao sudjelovati. Najčešći primjer takve igre, posebice kod dječaka, je nogomet. Zaključno, didaktičke igre važan su dio djetetova odrastanja i učenja te one trebaju biti što raznovrsnije i svakodnevno se koristiti kako bi djeca napredovala i usvajala nova znanja.

4.3. Jezična igra

Riječ *igra* važna je u životu i tokom odrastanja svakog djeteta. Ona je jedan od glavnih preduvjeta za usvajanje znanja iz razloga što je praćena pozitivnim osjećajima, a upravo takve djeca donose iz djetinjstva. Koju vrsta igara će djeca provoditi ovisi i o njihovoj želji,

ali prvenstveno o njihovom psihofizičkom razvoju. Jezične igre, prema autoricama (Peti-Stantić i Velički 2009), su prostor u kojem se i odrasli i djeca mogu osloboditi u vlastitom jeziku, u kojem uživaju svladavajući pravila i stječu sposobnost postupiti u skladu s pravilima ili ih prekršiti. One su vrlo dobar način kako kod djece razvijati jezične kompetencije zato što djeca uče kroz igru i oponašanjem životnih situacija te tako dolazi do razvitka jezičnih sposobnosti i svijesti o pisanju, govorenju i čitanju. Za ovladavanje jezičnim sadržajima, pa tako i igrama, važno je od najranije dobi poticati učenje materinskog jezika kroz igru zato što pomoću njega djeca dobivaju osjećaj nesputanosti i opuštenosti te dobivaju mogućnost istraživanja jezika okoline. Osim toga, na taj način jednostavnije i lakše uče sadržaje koji su im teški ili nezanimljivi. Prema (Aladrović Slovaček, 2018) jezične igre mogu imati različite podjele, a jedna od njih je s obzirom na sadržaj koji se želi usvojiti ili uvježbati te ponoviti. S obzirom na sadržaj koji služi za bolje ovladavanje u igri postoje igre slušanja, govorenja, čitanja i pisanja koje se nazivaju igrama za pojedine jezične djelatnosti, zatim igre s obzirom na usvajanje određenih gramatičkih sadržaja (fonološke, morfološke i sintaktičke igre). Osim njih postoje još i leksičke igre te pravopisne igre, odnosno igre koje za cilj imaju ovladati pravopisnim pravilima (pisanje velikog i malog slova, dijakritički znakovi te interpunkcija). Svaka od tih igara vrlo je važna za djetetovo učenje zato što se njima, pored obrazovnih ciljeva, razvijaju i socio-emocionalni ciljevi koji su također važni za razvoj ukupne dječje osobnosti (Aladrović Slovaček, 2018).

4.3.1. *Primjeri jezičnih igara*

1. IGRA – Ja kažem nečujno, ti glasno

Roditelj ili odgojitelj, ovisno tko osim djeteta u igri sudjeluje, nečujno izgovori riječ koju dijete mora pogoditi. Nakon što pogodi riječ, mora ju glasno i razgovijetno izgovoriti. Naravno, svaka zadana riječ mora biti prilagođena dobi djeteta i stupnju njegovog govornog razvoja. Navedena igra namijenjena je za djecu od četvrte godine života, a cilj joj je pravilan izgovor glasova i vježba koncentracije.

2. IGRA – Slušaj i otkrij neobično

U ovoj igri roditelj ili odgojitelj izgovara rečenice neobičnog ili netočnog sadržaja. Nakon izgovaranja rečenice dijete mora prepoznati što je u njoj neobično ili pogrešno te ju pokušati ispravno izgovoriti.

Primjeri rečenica :

Zid je na muhi.

Mačka laje.

Nebo leti zrakoplovom

Vaza je u cvijeću.

Noga je na čarapi.

Cilj igre je bogaćenje rječnika, a namijenjena je za djecu od četvrte godine života.

3. IGRA – Početni i završni glas

Na papiru se nacrtaju crteži od kojih svi imaju različito početno slovo. Nakon toga se izrade kartice s tim početnim slovima. Na djetetu je da spoji crtež sa odgovarajućim početnim slovom. Igra je prikladna za djecu od šest godina, a za cilj ima početnu glasovnu analizu.

4. IGRA – Reci suprotno – igra riječima

Za ovu igru može se koristiti lopta. Roditelj ili odgojitelj djetetu baci loptu uz izgovorenu riječ, a dijete kada uhvati loptu izgovara suprotnu riječ od zadane. Kada dijete odgovori igra se može nastaviti tako da ono baci loptu i izgovori riječ, a roditelj/odgojitelj mora reći suprotno.

Ovisno o dobi djeteta, mogu se koristiti sljedeće riječi:

3-4 godine	5-6 godina	6-7 godina
blizu - daleko	lijevo – desno	istok – zapad
crno – bijelo	grad – selo	rat – mir
dan – noć	radost – tuga	sit – gladan
visoko – nisko	istina – laž	svjetlo – mrak
brzo – sporo	ulaz – izlaz	prvi – posljednji
glasno – tiho	duboko – plitko	lijen – marljiv
vruće - hladno	mladost - starost	uredan - neuredan

4.4. Razvoj jezičnih vještina kroz igru

Igra je jedan od najvažnijih dijelova života djeteta. Kroz nju ono istražuje svijet oko sebe, dobiva nove informacije i razvija se na tjelesnoj, duhovnoj i emocionalnoj razini. Osim navedenih, za dijete je važan i spoznajni razvoj, odnosno razvoj spoznajnih vještina kroz igru s drugim ljudima i različitim predmetima. Kako bi se dijete pozitivno razvijalo važno je i

okruženje u kojemu se dijete igra te da to bude igra s njemu zanimljivim predmetima i njegovim vršnjacima. Osim vršnjaka, veliku ulogu ovdje imaju i odgojitelji i roditelji koji djetetu služe kao modeli prilikom same igre. Istraživanja su pokazala kako se kroz igru djetetov mozak razvija, ali slabije ako ono nije dovoljno tjelesno aktivno te ako u svojoj igri ne koristi aktivnosti koje mu pomažu u razvitku fine motorike i koordinacije.

S obzirom da su društvene igre, odnosno društvene vještine, povezane s jezičnim vještinama važno je i njih kroz igru razvijati. Važno je da se dijete kroz društvene igre uči biti u kontaktu s drugom osobom, s njom surađivati te igrati određenu igru prema pravilima. Za djetetov razvoj je važno da se sve navedene vještine međusobno nadopunjuju. Kako bi dijete uspješno usvajalo jezik, odnosno razvijalo svoje predčitačke i predpisačke vještine, treba mu osigurati mnoštvo različitih aktivnosti i igara toga tipa u vrtiću, ali i kod kuće. Većina djece će se za predčitačke i predpisačke aktivnosti odlučiti tek ako im se ponude određeni materijali koji će ih na takvu aktivnost potaknuti. Osim toga, još jedno istraživanje je pokazalo da se kod djeteta predčitačke vještine mogu razvijati i pomoću određenih predmeta, na primjer lutaka. Osim njih, veliku ulogu imaju i knjige te različite pjesmice u rimi zato što dijete uz pomoć njih uči slova, shvaća da tekst ima značenje i usvaja nove riječi te razvija fonemsku svjesnost.

Kao zaključak, vrlo je važno dijete poticati na igru zato što njome, osim što zadovoljava svoje potrebe, uči i razvija vještine potrebne za budućnost.

5. Istraživanje

5.1. Opis uzorka i instrument istraživanja

Istraživanje o usvajanju hrvatskog jezika na morfološkoj razini kod djece predškolske dobi provedeno je u Dječjem vrtiću Remetinec u Zagrebu. U njemu je sudjelovalo jedanaestero djece, od kojih šestero dječaka i pet djevojčica. Ono je provedeno na način da se svakom djetetu zasebno glasovnim snimanjem postavljalo nekoliko pitanja na koja su oni davali svoje odgovore te su oni na taj način ostali zabilježeni za nastavak istraživanja. Pitanja koja su korištena za provedbu ovog istraživanja su sljedeća: *Što najviše voliš raditi ljeti kada ne ideš u vrtić? Što bi želio/la biti kada narasteš? Imaš li najboljeg prijatelja, ako imaš zašto ti je baš on najbolji? Imaš li omiljenu društvenu igru i s kime ju igraš? Koji ti je najdraži dan u tjednu i zašto baš taj? Voliš li ići u vrtić i što ti se tamo najviše sviđa? Imaš li najdraži crtić, ako imaš koji je to i zašto baš on? Znaš li što je posao i koja zanimanja poznaješ? Koje godišnje doba najviše voliš i zašto? Baviš li se nekom slobodnom aktivnošću, ako je odgovor potvrđan koja je to aktivnost i zašto si birao/la baš nju?*

5.2. Cilj i problemi istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi razinu usvojenosti hrvatskog jezika u morfološkom smislu kod svakog djeteta zasebno.

Iz navedenog cilja istraživanja proizlaze i sljedeći problemi:

1. Utvrditi usvojenost hrvatskog jezika na morfološkoj razini
2. Utvrditi razlikuje li se razina usvojenosti s obzirom na spol
3. Ispitati koriste li neka od djece riječi koje nisu standardno hrvatske (riječi različitog narječja, žargonizme, riječi zavičajnog govora)

5.3. Rezultati istraživanja i rasprava

U ovome dijelu istraživačkoga rada prikazat ću rezultate istraživanja u obliku transkribiranih video snimaka svakog djeteta zasebno (Prilog 1). S obzirom da se radi o dijalogu između ispitivača i ispitanika, u transkribiranom tekstu ispitivač je označen kao X, a ispitanik kao Y.

1. ISPITANIK

X: Baviš li se nekom slobodnom aktivnošću, treniraš li možda neki sport?

Y: Da, Balonko

X: Što radite tamo?

Y: Vježbamo

X: Što ti se najviše sviđa tamo?

Y: Kada igramo nogomet

X: Voliš li ići u vrtić i što ti se tamo najviše sviđa?

Y: Volim, kocke mi se najviše sviđaju

X: Zašto baš voliš kocke?

Y: Zato jer se mogu s njima igrati

X: Što bi ti želio biti kada narasteš?

Y: Ja bi bio nogometaš

X: Zašto baš želiš biti nogometaš?

Y: Zato da igram nogomet

X: Što bi rekao da je posao? Što misliš što roditelji rade kada kažu da idu na posao?

Y: Novce da zaradu

X: U redu, a imaš li najdraži crtić?

Y: Da, Ninjago

X: Zašto baš taj crtić voliš?

Y: Zato jer se mogu borit

2. ISPITANIK

X: Voliš li ići u vrtić i što ti se tamo najviše sviđa?

Y: Volim ići u vrtić i najviše mi se sviđaju kocke

X: Što bi ti želio biti kada narasteš?

Y: Ja bi bio nogometaš

X: Imaš li možda najdraži crtić, ako imaš koji je i zašto baš on?

Y: Ninjago, zato jer se mogu borit

X: Imaš li najboljeg prijatelja?

Y: Da, Filip i Toni

X: Zašto baš oni?

Y: Filip mi da Ninjaga, a Toni i ja najviše volimo igrat nogomet

X: Što ti najviše voliš raditi ljeti kada ne ideš u vrtić?

Y: Navečer ići u lunapark i igrat nogomet

3. ISPITANIK

X: Što bi želio biti kada narasteš, zašto?

Y: Poštar zato što se vozi na motoru stalno

X: Što voliš raditi ljeti kada ne ideš u vrtić?

Y: Ljuljati se i igrati s loptom

X: Voliš li ići na more?

Y: Da volim

X: Kamo ideš na more?

Y: Tamo gdje se kupamo i tamo smo uvijek kad je ljeto

X: Ideš li s roditeljima ili još netko ide s vama?

Y: Svi mama, tata, brat, seka i baka

X: Koje godišnje doba najviše voliš i zašto?

Y: Ljeto jer se tad mogu kupat

4. ISPITANIK

X: Baviš li se nekom slobodnom aktivnošću, ako da koja je to aktivnost i zašto baš ona?

Y: Čovječe ne ljuti se

X: To je više društvena igra, na primjer ples ili gimnastika?

Y: Da, gimnastika

X: Zašto gimnastika?

Y: Jer vježbam tamo

X: Imaš li najboljeg prijatelja i koji je?

Y: Imam Saru

X: Zašto baš ona?

Y: Zato jer mi je najbolja prijateljica i lijepo se skupa igramo

X: Kako bi objasnila što je posao i koja zanimanja poznaješ?

Y: Poznajem samo frizerku, vatrogasca, policiju i hitnu pomoć

X: Kada mama i tata kažu da idu na posao što bi ti rekla kamo idu?

Y: Idu tamo di zaradu novce i tamo raditi na kompjuteru

X: Imaš li omiljenu društvenu igru i s kime ju igraš?

Y: Da imam, tablet koji doma igram sa Sarom

X: Nešto drugo možda, na primjer Čovječe ne ljuti se?

Y: Da volim Čovječe ne ljuti se i igram ga sa svima

5. ISPITANIK

X: Koji ti je najdraži dan u tjednu?

Y: Ponedjeljak

X: Zašto ponedjeljak?

Y: Kad je vikend onda budem kući, a kad je ponedjeljak mogu ići u vrtić

X: Voliš li ići u vrtić i što ti se tamo najviše sviđa?

Y: Volim ići u vrtić i sviđa mi se što tamo imam prijatelje i prijateljice

X: Imaš li najdraži crtić? Ako imaš koji je to i zašto baš on?

Y: Paddington zato što mogu nešto naučiti

X: Što možeš naučiti iz tog crtića?

Y: Neke stvari koje on radi

6. ISPITANIK

X: Imaš li omiljenu društvenu igru i s kime ju najčešće igraš?

Y: Čovječe ne ljuti se, sa mamom ju često igram

X: Što voliš raditi ljeti kada ne ideš u vrtić?
Y: Biti vani sa mamom i sa tatom
X: Što bi ti rekla što je posao i koje poslove poznaješ?
Y: Ne znam što je, ali frizer, vatrogasci, hitna pomoć
X: Koje godišnje doba najviše voliš i zašto?
Y: Ljeto jer mogu biti vani

7. ISPITANIK

X: Što voliš raditi ljeti kada ne ideš u vrtić?
Y: Igrat nogomet i ić u grad
X: Jesi li razmišljao o tome što bi želio biti kada narasteš i zašto?
Y: Da, nogometaš zato što volim igrat nogomet
X: Imaš li najboljeg prijatelja?
Y: Imam Tijana
X: Zašto baš on?
Y: Zato što se zajedno igramo na strunjači i igramo stolni nogomet

8. ISPITANIK

X: Znaš li što je posao?
Y: Znam, kad neko radi i zarađuje novce
X: Koje poslove poznaješ, s čime se bavi tvoj tata?
Y: Ne znam, ali znam s čime se bavi moja mama
X: S čime se bavi tvoja mama?
Y: Sa A1
X: Da li ti imaš najboljeg prijatelja?
Y: Imam, Bruna, Tina i Nola
X: Zašto baš one? Zašto se voliš igrati baš s Nolom?
Y: Jer mi je najbolja prijateljica
X: Što radiš ljeti kada ne ideš u vrtić? Ideš na more, putuješ negdje?
Y: Sad za 4 dana idem i bit će mi zabavno jer ima 3 bazena mislim da su 2 unutra i 1 vani i plažu i sa pijeskom i još jedan vani bazen ogromni, on je najveći i mislim da svijetli u mraku

9. ISPITANIK

X: Baviš li se nečime u slobodno vrijeme, znaš li uopće što je slobodno vrijeme?

Y: Znam, ali nemam baš puno slobodnih dana jer idem na nogomet

X: Gdje ideš na nogomet?

Y: U Nogometnom klubu Zagreb

X: Netko mi je rekao da igraš s još nekima iz vrtića, koji su to prijatelji?

Y: Da, Dominikom, Šimunom i Davorom

X: Imaš li najdraže godišnje doba, zašto?

Y: Ljeto jer idem pecati

X: Ideš pecati? S kime?

Y: Uglavnom sam, ali ovo ljeto idem sa susjedom pecati tune

X: Gdje ideš pecati?

Y: Na more

X: Imaš li najdražu društvenu igru?

Y: Da, memory s kukcima

X: A imaš li najboljeg prijatelja?

Y: Imam

X: Je li to netko u vrtiću ili izvan njega?

Y: Davor, bio je u vrtiću, ali je otišao

X: Družite li se onda ovako izvan vrtića?

Y: Da na nogometu

X: Što ti najviše voliš raditi ljeti kada ne ideš na more?

Y: Pecati i roniti

X: Znaš roniti?

Y: Dugo znam

X: Imaš li masku za ronjenje ili možda peraje?

Y: Imam sve, ali su mi peraje malo prevelike pa ih ne nosim

X: Što bi želio biti kada narasteš?

Y: Veterinar

X: Voliš životinje?

Y: Da, jako ih volim

X: Imaš li kućnog ljubimca?

Y: Imam psa Roka i imao sam i ribicu, ali je umrla od hladnoće

X: Što se dogodilo?

Y: Ne znam, bili smo u jako hladnoj kući više od šest godina i bila je napuštena pa je jako hladno tamo bilo i onda je ona umrla od hladnoće

X: Imaš li ti najdraži dan u tjednu?

Y: Da, nedjelja

X: Zašto nedjelja, možeš dugo spavati?

Y: Ne, draža mi je od subote jer se u subotu moram jako rano probuditi jer imam matematiku, a nedjelja mi je skroz slobodan dan

10. ISPITANIK

X: Što voliš raditi ljeti kada ne ideš u vrtić?

Y: Volim se igrati s prijateljima u parku

X: Je li park blizu tebe?

Y: Da, ravno iza stana

X: Kako se igrate tamo?

Y: Igramo se, nekad smo se igrali ko dalje napravi skok s ljuljačke, ali ja sam bio najbolji i nekad smo se igrali nogometa penala i nekad smo se vrtili na vrtuljku

X: Što bi ti htio biti kada odrasteš?

Y: Majstor za struju

X: Odlično, poznaješ li nekoga tko radi taj posao?

Y: Da, puno ljudi i striček koji živi blizu mene

X: Osim toga, koja još zanimanja poznaješ?

Y: Autoškola

X: Misliš instruktor u autoškoli?

Y: Da to mislim

X: A znaš li što je uopće posao?

Y: To je kada ljudi rade posao i onda zarade novce

X: Odlično, a imaš li ti najboljeg prijatelja i tko je on?

Y: Imam prijatelja u parku, ali sam mu zaboravio ime jer ga dugo nisam vidio

X: A što bi rekao koji ti je najdraži dan u tjednu?

Y: Subota i nedjelja

X: Zato što nema vrtića?

Y: Da, a i zato što mogu spavati do kad želim i ne moram se probuditi toliko rano jer se uvijek budim ranije od šest i petnaest

X: Imaš li najdraži crtić?

Y: Imam, Tom i Jerry

X: Zašto baš on? Zapravo, kako bi opisao taj crtić nekome tko ga nije gledao?

Y: Znači mačka ti trči za mišem, ali miš se uvijek izvuče zato što ima rupe i taktike

11. ISPITANIK

X: Što ti želiš biti kada narasteš?

Y: Pjevačica

X: Odlično, voliš li pjevati?

Y: Da

X: A pjevaš li možda negdje u zboru?

Y: Ne, ali idem na balet

X: Imaš li najboljeg prijatelja?

Y: Imam, Paula, Marija i još Tea

X: A imaš li najdraži dan u tjednu?

Y: Da, volim vikend

X: Zašto vikend?

Y: Zato što mogu negdje otići i duže spavati

X: Voliš li ići u vrtić? Što tamo voliš raditi?

Y: Volim radit crtati

X: Da li imaš svoje najdraže godišnje doba?

Y: Ljeto jer se mogu kupat

X: Voliš li više kupanje u bazenu ili u moru?

Y: U bazenu više volim

X: Ideš li možda u slobodno vrijeme na ples ili možda treniraš neki sport?

Y: Idem tamo gdje radimo špage, mostove i zvijezde

X: Voliš li gledati crtiće? Koji ti je najdraži?

Y: Nemam najdraži, sve ih volim

Istraživanje je provedeno s jedanaestero djece predškolske dobi (5-7 godina). Svatko od njih zasebno odgovarao je na pitanja nasumično odabrana. Iz rezultata istraživanja, konkretno dječjih odgovora na pitanja, vidljivo je kako većina ispitanice djece nema dovoljno razvijen rječnik te stoga na postavljena pitanja daju kratke odgovore, dok su u manjini djeca čiji rječnik je razvijeniji i njihovi odgovori na pitanja su opširniji i konkretniji. Većina djece kao odgovor

kaže rečenicu od jedne ili dvije riječi što može značiti da im nedostaje riječi kojima bi mogli dati konkretniji odgovor, ali razlog tome također može biti težina postavljenog pitanja. Na primjer, nekolicini ispitanika je pitanje *Što je posao i koja zanimanja poznaješ?* bilo nepoznato te nisu znali na njega odgovoriti već su samo nabrojali neka zanimanja koja su im poznata. Što se tiče vrsta riječi, vidljivo je da u njihovim odgovorima prevladavaju imenice i glagoli, ali kod ispitanika čiji su odgovori bili opširniji vidljive su i druge vrste riječi. Primjerice, jedna od djevojčica (ispitanik 8) kao odgovor na pitanje *Što radiš ljeti kada ne ideš u vrtić?* dala je sljedeći odgovor: „Sad za 4 dana idem na more i bit će mi zabavno jer ima 3 bazena mislim da su 2 unutra i 1 vani i plažu i sa pijeskom i još 1 bazen vani ogroman, on je najveći i mislim da svijetli u mraku“. U njezinom odgovoru je vidljivo kako još nije u potpunosti usvojila gramatičku točnost u sastavljanju rečenice te da u njoj prevladava inverzija, ali je također vidljiva i upotreba drugih vrsta riječi (brojevi, veznici, pridjevi). Osobito je vidljiva upotreba veznika *i* na mjestima gdje nije potreban. Kod jednog dječaka (ispitanik 7) vidljiv je pogrešan izgovor glagola u 1. licu jednine (igrat i ić, umjesto igrati i ići). Ovim istraživanjem željelo se utvrditi i postoje li razlike u govoru s obzirom na spol. Rezultati su prikazali kako spol ne utječe na razinu usvojenosti već to ovisi o svakom djetetu individualno i njegovoj brzini i mogućnostima usvajanja. Također se željelo ispitati koristi li koje dijete riječi koje nisu standardno hrvatske (žargonizmi, riječi različitog narječja ili zavičajnog govora). Nakon ispitivanja prema rezultatima je bilo vidljivo kako svi u govoru koriste standardno hrvatske riječi, na što zasigurno utječe život u gradu.

6. Zaključak

Jezik je sustav komunikacije sastavljen od znakova i pravila koji služe za međusobnu komunikaciju i razmjenu značenja. Počinje se učiti već u najranijoj dobi. Učenje materinskog jezika za dijete znači usvajanje glasova, riječi te rečenica potrebnih za normalnu komunikaciju s okolinom. S obzirom da je čovjek *homo ludens*, odnosno biće koje se igra, za dijete je najjednostavniji način usvajanja jezika kroz igru u vrtiću s vršnjacima i odgojiteljima ili kod kuće s obitelji. Također, kada je riječ o igri, igra je za dijete važan dio odrastanja i potrebno ju je poticati na različite načine. Ovim radom je zaključeno koliko je važno dijete od najranije dobi poticati na učenje jezika, bilo to kroz igru ili druge aktivnosti djetetu prihvatljive i zanimljive.

Popis literature

- Aladrović Slovaček, K. (2018). *Kreativne jezične igre*. Zagreb: Alfa
- Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa
- Apel, K., Masterson, J.J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik: OSTVARENJE d.o.o.
- Botica Bošnjak, T. (2016). Morfologija u ranome jezičnom razvoju. *Hrvatski jezik*, 2, 1-5. Pribavljeno sa <https://hrcak.srce.hr/file/253913>
- Duran, M. (2003). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Pavličević-Franić, D. (2011). *Jezikopisnice: Rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u ranojezičnome diskursu*. Zagreb: Alfa
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa
- Peti-Stantić, A., Velički, V. (2008). *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa d.d.
- Prebeg-Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik*. Zagreb: Školska knjiga
- Vrsaljko, S., Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, Vol.13 No.1. 139-159. Pribavljeno sa <https://hrcak.srce.hr/file/317959>

Popis slika i priloga

Slika 1. Pojava ispravnog izgovora glasova u godinama (Posokhova 2005)

Slika 2. Broj riječi u odnosu na dob u mjesecima

Prilog 1. Iskazi djece predškolske dobi

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)